

BOSHLANG'ICH SINIF MATEMATIKA DARSLARIDA MUAMMOLI VAZIYAT YARATISH ORQALI O'QUVCHILAR BILISH FAOLLIGINI OSHIRISH METODIKASI

Jumayev G'ayrat Abdulloyevich

Samarqand davlat pedagogika instituti magistranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada boshlang'ich sinf matematika darslarida muammoli vaziyat yaratish orqali o'quvchilar bilish faolligini oshirish metodikasi yoritilgan. Muammoli ta'lim texnologiyalaridan foydalanish o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, mantiqiy tafakkuri va ijodiy yondashuvini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etishi asoslab berilgan. Shuningdek, matematika darslarida muammoli vaziyat yaratish bosqichlari hamda amaliy misollar tahlil qilingan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, muammoli vaziyatli topshiriqlardan foydalanish o'quvchilarning darsdagi faolligini oshirish hamda bilimlarni samarali o'zlashtirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: muammoli ta'lim, muammoli vaziyat, matematika darsi, bilish faolligi, boshlang'ich ta'lim, o'quv faoliyati, metodika.

METHODOLOGY OF ACTIVATING STUDENTS' LEARNING ACTIVITY IN MATHEMATICS LESSONS THROUGH THE CREATION OF PROBLEM SITUATIONS

Annotation: This article discusses the methodology of increasing students' cognitive activity in primary school mathematics lessons through the creation of problem situations. The importance of using problem-based learning technologies in developing students' independent thinking, logical reasoning, and creative approach is substantiated. The stages of creating problem situations in mathematics lessons and practical examples are also analyzed. The results show that the use of problem-based tasks helps to activate students' learning activities and ensures more effective knowledge acquisition.

Key words: problem-based learning, problem situation, mathematics lesson, cognitive activity, primary education, learning activity.

МЕТОДИКА АКТИВИЗАЦИИ УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ ПОСРЕДСТВОМ СОЗДАНИЯ ПРОБЛЕМНЫХ СИТУАЦИЙ

Аннотация: В данной статье рассматривается методика повышения познавательной активности учащихся на уроках математики в начальных

классов посредством создания проблемных ситуаций. Обоснована важность использования технологии проблемного обучения для развития самостоятельного мышления, логического анализа и творческого подхода учащихся. Также раскрыты этапы создания проблемных ситуаций на уроках математики и приведены практические примеры. Результаты исследования показывают, что использование проблемных заданий способствует активизации учебной деятельности учащихся и более эффективному усвоению знаний.

Ключевые слова: проблемное обучение, проблемная ситуация, урок математики, познавательная активность, начальное образование, учебная деятельность.

Kirish. Hozirgi davr ta'lim tizimida o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, ijodiy qobiliyatlari va bilish faolligini rivojlantirish muhim pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim bosqichida o'quvchilarda bilim olishga qiziqish uyg'otish va ularni faol o'quv faoliyatiga jalb etish ta'lim samaradorligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Matematika fani boshlang'ich ta'lim tizimida mantiqiy fikrlash, tahlil qilish, solishtirish va umumlashtirish kabi ko'nikmalarni shakllantirishda alohida o'rin tutadi. Shu sababli matematika darslarini zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida tashkil etish zarur. Bunday yondashuvlardan biri muammoli ta'lim texnologiyasidir.

Muammoli ta'lim jarayonida o'quvchilarga tayyor bilimlar berilmaydi, balki ularning oldiga muayyan muammo qo'yiladi va ushbu muammoni hal qilish jarayonida yangi bilimlar egallanadi. Bu jarayon o'quvchilarning tafakkur faoliyatini faollashtiradi hamda mustaqil fikrlashga undaydi.

Dars jarayonida muammoli vaziyatlarni yaratishning asosiy ahamiyatli tomoni shundaki, bolalar yana bir bora taqqoslash, kuzatish, xulosa qilish imkoniyatiga ega bo'lishadi; ular har bir savolga tayyor javob bo'lmasligiga, ularning har bir o'z javoblarini bayon qilish huquqiga ega ekanliklariga amin bo'lishadi. Bunda o'qituvchining vazifasi turli javoblardan mos keladiganini tanlab olish emas, balki bolaning har bir fikridan jonli tafakkur mahsuli, ya'ni natijaviy goyani ko'ra bilishidir. Tadqiqiy o'rganishlar shuni ko'rsatadiki, muammoli ta'lim har bir bolaning umumiy rivojlanishiga ijobiy sharoit yaratadi. Bola oldiga muammoli vaziyatni qo'yish, uni muammolardan qo'rqmay ularni yechishga harakat qilib ko'rishga o'rgatadi. Bu esa bola katta xayotga qadam qo'yganida ruhiy zarbalardan oz bo'lsaham himoyalana olishiga omil bo'la oladi.

«Boshlang'ich ta'lim konsepsiya»sida bayon qilinishicha, zamonaviy ta'lim oldi tendensiyasi o'quvchilarni aniq bir bilimlar yig'indisini egallashga yo'naltiribgina qolmay, balki shu bilan bir vaqtda bolani ruhiy, shaxsiy

rivojlanishi, uning ijodkorlik, bunyodkorlik, bilim olish qobiliyatini rivojlantirishga ham yo'naltirilgandir. Shu sababli, boshlang'ich ta'lim amaliyotiga kichik yoshdagi maktab o'quvchilarini ta'lim jarayonida rivojlantirish g'oyasini amalga oshiruvchi pedagogik texnologiyalar joriy qilinmoqda. Rus pedagogi L.G Petersonning qayd qilishicha, ta'lim faoliyatlik metodi orqali amalga oshirilsa, o'quvchilar bilimni mustaqil izlanish orqali olishadi. O'qituvchi bolalarni bu faoliyatga faqat yo'naltiradiva berilgan algoritmik xarakatlarga aniqlik kiritish orqali natijalarni umumlashtiradi.

Muammoli ta'limning nazariy asosolari. Muammoli ta'lim – bu o'quv jarayonini shunday tashkil etish shakliki, bunda o'quvchilar oldiga muammoli vaziyat qo'yiladi va ular ushbu muammoni hal qilish jarayonida yangi bilimlarni egallaydi. Muammoli vaziyat o'quvchining oldida hal qilinishi zarur bo'lgan savol yoki masala yuzaga kelganda paydo bo'ladi.

Pedagogik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, muammoli vaziyat o'quvchilarning tafakkur faoliyatini faollashtiradi. O'quvchilar muammoni hal qilish jarayonida turli fikrlarni ilgari suradi, muammoning yechimlarini izlaydi hamda xulosalar chiqaradi. Bu esa ularning mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi.

Muammoli ta'lim metodlari o'quvchilarning faolligini oshirish, dars jarayonini qiziqarli tashkil etish hamda bilimlarni chuqur o'zlashtirishga yordam beradi.

Matematika darslarida muammoli vaziyat yaratish metodikasi. Boshlang'ich sinf matematika darslarida muammoli vaziyat yaratish o'qituvchidan puxta metodik tayyorgarlikni talab etadi. O'qituvchi dars jarayonida o'quvchilarni fikrlashga undaydigan savollar va topshiriqlarni tanlashi zarur.

Muammoli vaziyat yaratish jarayoni odatda quyidagi bosqichlarda amalga oshiriladi:

Birinchi bosqichda o'qituvchi o'quvchilarning e'tiborini muammoga qaratadi. Bu jarayonda qiziqarli savollar yoki noodatiy masalalar beriladi.

Ikkinchi bosqichda o'quvchilar muammoni tushunishga harakat qiladi hamda uning yechimini topish uchun turli fikrlarni ilgari suradi.

Uchinchi bosqichda o'quvchilar muammoning turli yechimlarini taklif qiladi va ularni muhokama qiladi.

To'rtinchi bosqichda esa o'qituvchi o'quvchilar bilan birgalikda umumiy xulosaga keladi.

Masalan, matematika darsida quyidagi muammoli vaziyatni yaratish mumkin: "O'quvchida 10 ta qalam bor edi. U do'stiga bir nechta qalam berdi va o'zida 6 ta qalam qoldi. U nechta qalam bergan?"

O'quvchilar ushbu masalani hal qilish jarayonida turli usullardan foydalanadi va natijada ayirish amalining mohiyatini chuqurroq tushunib yetadi.

Muammoli vaziyat topshiriqlarini o'quv faoliyatini faollashtirishdagi ahamiyati. Muammoli vaziyatli topshiriqlar o'quvchilarning dars jarayonidagi faolligini oshiradi. Bunday topshiriqlar orqali o'quvchilar mustaqil fikrlashga, muammolarni tahlil qilishga hamda turli yechimlarni izlashga o'rganadi.

Shuningdek, muammoli vaziyatlar o'quvchilarning mantiqiy tafakkurini rivojlantiradi. Ular faqat tayyor bilimlarni qabul qilmay, balki bilimlarni mustaqil ravishda egallashga intiladi. Natijada o'quvchilarning o'quv faoliyati yanada samarali tashkil etiladi. Muammoli ta'lim metodlaridan foydalanish o'quvchilarning matematika faniga bo'lgan qiziqishini ham oshiradi. Bu esa ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, matematikani o'qitishda muammoli vaziyatlar yaratish va yechishga qaratilgan faoliyat o'quvchilarning mantiqiy va tanqidiy tafakkurini rivojlantirishda samarali hisoblanadi. O'quvchilarni mustaqil fikrlashga undaydigan mashg'ulotlar ularning matematik madaniyatini oshirishga, ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, muammoli ta'limni samarali tashkil qilish uchun o'qituvchilarning metodik ko'nikmalarini rivojlantirish va darsliklarni o'quvchi uchun qulay formatda ishlab chiqish zarurligi aniqlandi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich sinf matematika darslarida muammoli vaziyat yaratish o'quvchilarning bilish faolligini oshirishning samarali metodlaridan biri hisoblanadi. Ushbu metod o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, mantiqiy tafakkuri va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi.

Shu sababli boshlang'ich sinf o'qituvchilari matematika darslarini tashkil etishda muammoli vaziyatli topshiriqlardan keng foydalanishi maqsadga muvofiqdir. Bu esa o'quvchilarning bilimlarni chuqur o'zlashtirishiga hamda ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar

1. **Yo'ldoshev J.G'., Usmonov S.A.** *Pedagogik texnologiya asoslari.* – Toshkent: O'qituvchi, 2014. – 102 bet.
2. **Yo'ldoshev J.G'., Usmonov S.A.** *Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni amaliyotga joriy qilish.* – Toshkent: Fan va texnologiya, 2008. – 132 bet.
3. **Avliyakov N.X., Musayeva N.N.** *Pedagogik texnologiya.* – Toshkent: Tafakkur Bo'stoni, 2012. – 208 bet.
4. **Tolipov O'.** *Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat.* – Toshkent: Innovatsiya-Ziyo, 2019. – 276 bet.
5. **Yo'ldoshev J.** *Yangi pedagogik texnologiya: yo'nalishlari, muammolari, yechimlari.* // Xalq ta'limi jurnali, 1999, №4. – 4–11 betlar.